

Individuální vyučování klavíru s cizím jazykem jako komunikačním prostředkem

Zdeněk Vašíček¹

I. Úvod — Předpoklady vypracování „Projektů pokusného vyučování“ a jeho zacílení

Mezi priority současné české školy patří mimo jiné inovativnost, mezipředmětovost, cizojazyčná komunikace i partnerství školy a veřejnosti za počáteční iniciační funkce školy (sr. Walterová, 1994, s. 168). Prioritními cizími jazyky jsou angličtina a němčina (sr. Průcha–Walterová–Mareš, 1998, s. 37). Na Základní umělecké škole (ZUŠ) Tišnov, na níž působí pokusník jako učitel předmětu HRA NA KLAVÍR, je jednou z priorit otevřené klima školy (pojem sr. Mareš–Křivohlavý, 1995, s. 157). Po zvážení nastíněných priorit pokusník v roce 2000 vypracoval pro ZUŠ Tišnov výše uvedený projekt čili studii proveditelnosti: jednak jako alternativní vzdělávací nabídku žákům, jednak jako východisko pro svůj výzkum prováděný učitelem (pojem sr. Průcha–Walterová–Mareš, 1998, s. 299).

II. Úprava názvosloví tradičního předmětu HRA NA KLAVÍR pro účely pokusného vyučování

Tradiční předmět HRA NA KLAVÍR je doplněním o cizojazyčnou komunikaci inovován. Ná-zvoslovně lze tuto inovaci vyjádřit takto:

1. HRA NA KLAVÍR / KOMUNIKAČNÍ PROSTŘEDEK: ANGLIČTINA
2. HRA NA KLAVÍR / KOMUNIKAČNÍ PROSTŘEDEK: NĚMČINA.

Oproti tradičnímu předmětu lze hovořit o předmětu kombinovaném.

III. Informační příprava pokusného vyučování

1. z *hlediska tradičního předmětu HRA NA KLAVÍR*:
individuální přístup k žákovi bude předností i v pokusném vyučování. Všechny parametry tradičního předmětu včetně nákladů budou (s výjimkou způsobu komunikace) zachovány (sr. Učební osnovy . . . , 1985)
2. z *hlediska cizojazyčné komunikační složky*:
v 1. fázi pokusného vyučování v délce jednoho školního roku bude kladen důraz na úspornost učebních látek a pasivní receptivnost žáků (sr. Hendrich a kol., 1988, s. 188);
v 2. fázi pokusného vyučování bude kladen důraz na verbální aktivity žáků
3. z *hlediska pedagogické evaluace*:
bude proveden pokus o evaluaci vzdělávacích potřeb žáků, byť s vědomím obtížné identifikovatelnosti těchto potřeb (sr. Průcha, 1996, s. 37-38).

IV. Cizojazyčná minima jako základ pokusného vyučování

Lexikální minimum každého cizího jazyka empiricky odhadnuté pokusníkem obsahuje asi 200 lexikálních jednotek, představujících způsoby hry na klavír a termíny hudební nauky. Gramatické minimum každého cizího jazyka představuje 20 modelových vět v přítomnosti.

¹(zdenek.vasicek@c-box.cz) Vrchlického 449, 666 01 Tišnov

V. Učební metoda v pokusném vyučování

Dosud výlučně uplatňovaná čeština je velmi pozvolna vytěšňována výše uvedenými minimy. Převažují věty holé či neúplné. Podle toho, jak se vyučovací hodina *hráčeky* vyvíjí, je — podřízeně tomuto vývoji — využíván jazyk: střídavě čeština nebo cizí jazyk, samozřejmě na úrovni uzavřených sémantických jednotek. Pro výše nastíněnou jazykovou atmosféru lze zvolit termín „atmosféra situačně podmíněné jazykové plurality“. Žák prokazuje porozumění učitelovu pokynu v cizím jazyce svým hráčským či jiným úkonem (k tomu sr. Hendrich a kol., 1988, s. 209).

VI. Cíle pokusného vyučování

Obohatit cizojazyčnou slovní zásobu žáka o odbornou hudební terminologii, rozšířit jeho komunikační příležitosti díky množstvím a různosti reálných situací, jež ve vyučování klavíru vystavávají, a zacvičit pokusníka. Po zkušenostech z 1. fáze pokusného vyučování pokusníkem vypracovat lexikální a gramatické optimum (chápáno diskusně) v podobě trojjazyčného tematického slovníku (anglicky — německy — česky), popř. učebnici. (Již v září 2001?)

VII. Požadavky na výzkumný vzorek v pokusném vyučování

Žák má již osvojeny základy hry na klavír (nejméně dva roky studia) i základy zvoleného cizího jazyka (nejméně jeden rok studia), je intelektově spíše nadprůměrný (hudební i cizojazyčné snadno zvládá). Jako požadovaný výzkumný vzorek se jevílo dvanáct pokusníkových žáků s věkovým průměrem 14 let: krajní hodnoty věku 10 a 29 let.

VIII. Evaluační hypotéza č. 1 a její potvrzení

Znění evaluační hypotézy č. 1:

„Žáci jevící se jako požadovaný výzkumný vzorek se přihlásí do pokusného vyučování kombinovaných předmětů, neboť jejich vzdělávací potřeby převyšují možná rizika vyučování právě pokusného.“

Dodatečná přihláška do kombinovaných předmětů s informacemi o pokusném vyučování nabídnutá těmto žákům sehrála úlohu dotazníku sui generis. Evaluační hypotéza č. 1 se potvrdila stoprocentně. Z dvanácti přihlášených pokusníkových žáků bylo devět zájemců o angličtinu a tři zájemci o němčinu.

IX. Popis průběhu 1. fáze pokusného vyučování

Tato fáze byla na ZUŠ Tišnov zahájena v září 2000 a probíhá až dosud (= do května 2001 včetně). Požadavky stanovené učebními osnovami jsou průběžně plněny. Cizojazyčná lexikální minima, jež každý žák dostal k dispozici, jsou velmi pozvolna rozšiřována, zhruba 2–5 nových slov za vyučovací hodinu. Výhradní komunikace v cizím jazyce však probíhá dosud jen výjimečně. Nad rámec 1. fáze jsou žáci aktivováni učitelem k jednoduchým odpovědím, občas se cizojazyčně konverzuje. Jeden ze zdravotních důvodů často absentující žák (angličtina) pokusné vyučování ukončil a pokračuje ve vyučování tradičním, jiný žák (němčina) byl naopak do pokusného vyučování přijat. Nárazové vzorkování času a participační pozorování (k tomu sr. Gavora, 2000, s. 154–162) odhalují mimo jiné zatímní nedostatky pokusníka — zejména stran dovednosti využívat cizojazyčná minima.

X. Evaluační hypotéza č. 2 a její potvrzení s relativní disproporcí

Znění evaluační hypotézy č. 2:

„Žáci tvořící výzkumný vzorek v pokusném vyučování kombinovaných předmětů vyjádří vzdělávací potřeby v tomto vyučování pokračovat.“

S těmito žáky provedl pokusník v březnu 2001 rozhovor v kombinaci s jím strukturovaným dotazníkem. V dotazníku byla použita pětistupňová Likertova škála a byly vypočítány průměry (postup sr. Gavora, 2000, s. 92–98). Z celkem osmnácti položek dotazníku bylo nejprve zjištěno, že dosavadní průběh pokusného vyučování žákům vyhovuje. Zejména však žáci vyjadřují své potřeby v pokusném vyučování pokračovat (výsledná průměrná hodnota této položky činí 4,6 při koeficientech 4 = *SPÍŠE ANO*, 5 = *NAPROSTO ANO*). Tak se potvrdila i evaluační hypotéza č. 2. Disproporci však představuje pokusníkem neočekávaná (vyhýbavá) odpověď žáků na otázku, zda případné zrušení pokusného vyučování a pokračování ve vyučování tradičním lze z jejich hlediska považovat za ztrátu (výsledná průměrná hodnota této položky činí 3,3 při koeficientu 3 = *NEVÍM*). Interpretace posledně uvedené položky může být následující: žáci vědí, že jde teprve o („záběhovou“) 1. fázi pokusného vyučování.

Celkové možné shrnutí dotazníku z pohledu žáků je toto:

„Kombinovat individuální vyučování klavíru s komunikací v cizím jazyce je v 1. fázi pokusného vyučování za výše uvedených podmínek (viz tato studie až potud) nejen možno, ale i vhodné.“

Situace je však složitější — viz níže.

XI. Pedagogická evaluace pokusného vyučování výhledově — Diskuse

V červnu 2001 půjde v pokusném vyučování pouze o to, prokázat požadované vzdělávací výsledky žáků shodně s žáky tradičního předmětu HRA NA KLAVÍR formou tradiční závěrečné zkoušky. Patříčnou pedagogickou evaluací (sr. Průcha, 1996) musí ovšem projít pokusné vyučování kombinovaných předmětů jako celek, mají-li být kombinované předměty svojí cizojazyčnou komunikační složkou uznány jako inovace (sr. Průcha–Walterová–Mareš, 1998, s. 164). Zřejmě nikoli v nejbližší době, neboť reálně dosažené vzdělávací výsledky žáků v cizojazyčné komunikační složce pokusného vyučování jsou dosud velmi skromné (sr. znovu rozsah použitých minim a pasivně receptivní komunikaci žáků). Metodického domyslení si ještě žádá jak 2. fáze pokusného vyučování, tak požadavek jedinečnosti slovní zásoby užitě pro jedinečné hudební obsahy skladeb. Dále, zjevná longitudinálnost pokusného vyučování klade své nároky na žáky i na pokusníka a opotřebování výzkumného vzorku nelze vyloučit. Navzdory výše uvedeným problémům a „dětským nemocem“ pokusného vyučování zůstávají cíle uvedené v VI. oddíle této studie výzvou.

Literatura

- [1] Gavora, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Bez pořadového čísla vyd. Brno : Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- [2] Hendrich, J., a kol.: Didaktika cizích jazyků. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- [3] Mareš, J., Krivohlavý, J.: Komunikace ve škole. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita — CDVU, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
- [4] Průcha, J.: Pedagogická evaluace. Hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita — CDVU, 1996. ISBN 80-210-1333-8.
- [5] Průcha, J., Walterová, E., Mareš, j.: Pedagogický slovník. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

- [6] Průcha, J., Walterová, E., Mareš, j.: Pedagogický slovník. 2. vyd. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.
- [7] Učební osnovy hry na klavír pro přípravné studium a I. stupeň základního studia na lidových školách umění. Hudební obor. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1985.
- [8] Walterová, E.: Kurikulum. Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita — CDVU, 1994. ISBN 80-210-0846-6.